

Ljubisav Marković

Stroj in delavec

Tečaj politične ekonomije

(Nadaljevanje)

To mora deloma priznati tudi buržoazna ekonomska znanost. Le-ta... ne zanika niti suženjstva delavcev, ki delajo pri strojih, niti siromaštva ročnih ali obrtnih delavcev, ki jih odrija in goni v propast.

Kar ta znanost deloma pravilno predstavlja, je (1) to, da razvoj proizvodnih sil delavcev... dobiček in renta zaradi strojnih naprav tako raste, da kapitalist rabi več služabnikov kakor prej. Če je moral prej od svojega proizvoda več vložiti, v proizvodno delo, sedaj lahko več vloži v neproizvodno delo tako, da se več število slug in drugih delavcev, ki žive od neproizvodnega razreda (buržoaznega - Lj. M.). To progresivno spreminjanje dela delavcev v sluge je lepa perspektiva...

2. ... da je zaradi vzpodbude, ki jo dobi akumulacija... odpuščene osiromašene delavce moč absorbirati, oziroma vsaj tisti, da prirastka prebivalstva, ki prihaja na njihovo mesto. Bodiš z razširitvijo dela v sami strojni stroki ali pa v pomožnih vejah proizvodnje, ki so po njej postale potrebne in osnovane, ali pa na novih področjih zaposlitve, ki jih je odprl novi kapital in ki obkrobujejo nove potrebe. To je druga lepa perspektiva: delavski razred mora prenašati vse prehodne težave - nezaposlenost, selitev dela in kapitala iz enega področja v drugo - kljub temu pa mezdno delo ne preneha, nasprotno, le to se obnavlja v vse večjem obsegu, absolutno narašča, relativno pa upada v razmerju z rastočim celotnim kapitalom, ki ga uporablja.

3. da strojno delo izboljšuje potrošnjo. Pocenitev neposrednih življenjskih sredstev dovoljuje, da se razširi krog proizvodnje luksuznih predmetov. Tako imajo delavci tretjo lepo perspektivo, da ista količina življenjskih sredstev, isto število delavcev omogoča višjim razredom, da raztegnejo krog svojega uživanja, da ga izboljšajo in napravijo bolj pestrega ter tako poglobijo ekonomski, družbeni in politični prepad, ki obstoji med njimi in delavskim razredom. Zares krasne perspektive in zavidni uspehi čakajo delavce po zaslugi razvoja proizvodnih sil njegovega dela (Marx, Teorija o presežku vrednosti, II. knjiga, str. 612-613 - »Kultura« Beograd, podčrtal Lj. M.).

Toda stroj ni kriv za trpljenje in težave delavskega razreda. Tega trpljenja ne prinaša stroj sam po sebi. Prinaša ga kapitalistični družbeni red. Kajti stroj sam po sebi skrajšuje delovni dan, sam po sebi olajšuje delo, toda v rokah kapitalista večja intenzivnost dela. Stroj sam po sebi posebej zmaga človeka nad naravnimi silami, toda v kapitalistovih rokah posebej podjarmljenje človeka s pomočjo naravnih sil. Stroj sam po sebi več bogastvo proizvajalcev, toda v kapitalistovih rokah spreminja proizvajalca v siromaka. Kapitalizem je torej vzrok vseh teh izobličevanj. Nezgode,

ki zadevajo družbo, najbolj pa same proizvajalce, ustvarjalce njenega gnetnega bogastva, imajo svoje korenine v kapitalizmu. Torej ga je treba odpraviti. Sele tedaj se bo pokazala prava narava strojev in blaginja človekovega dela. Sele tedaj bo ogromni razvoj družbenih proizvodnih sil, ki mu je dal kapitalizem močan zamah, postal vir resnično človeškega življenja in vsestranskega materialnega in duhovnega razcveta družbe proizvajalcev.

Revolucionarne težnje strojnih naprav

Kljub vsemu, kar mu pod kapitalizmom prinašalo, mora delavec z drugimi očmi gledati na strojne naprave in veliko industrijo, ki se z njimi razvija. V prvi vrsti je revolucionarna materialna sila; je temelj njegovega osvobodilnega boja. Z njenim razvojem ne narašča samo njegova podrejenost kapitalu. Se več... raste njegova moč. Strjenje strojnih naprav in velike industrije pa prav tako ustvarja materialne pogoje, ki ne omogočajo samo, temveč tudi postavljajo kot nunost družbeno ekonomski prevrat. Končno, v sami veliki industriji so skrite tudi težnje bodoče ekonomske organizacije družbe - socializma, ali na še višji stopnji njegove zrelosti komunizma.

Strojne naprave in velika industrija tvorijo osnovno pozitivno pridobitev kapitalizma. A da so pojoji, v katerih se izgrajujejo v prvem razdobju, sovražni delavcu, zato niso te krivde, kakor ni kriv zato sam proletarec. V tem je skrit neizbežno nesrečni moment človeške zgodovine. Njeno samoniklo gibanje se začneja takorekoč z živalskim stanjem človeka. Moralo je iti skozi vrsto preobrazbenih stopenj, skozi katere se je razvijalo ljudsko delo in se je družba izkopavala iz barbarstva in skrajnega pomanjkanja. Samo tako je bilo mogoče izgrajevati materialne in duhovne pogoje, ki na določeni stopnji razvoja velike industrije zahtevajo družbo, v kateri bosta delo in napredek pripadala tistim, ki delajo, ne pa privilegirani manjšini kakor dotlej. Kaže, da je usoda kapitalizma, da se do skrajnosti napne in vse osredotoči v razvoj ene delovne prvine: materialnih delovnih orodij - strojnih naprav. In da temu podzavestnemu smotru podredi ne samo delavca in njegovo družino, temveč tudi samega kapitalista. Tudi ta je prav tako orodje tega gibanja ves usmerjen na to, da čim več izsesa iz delavcev... in da spet največji del profita vrne v proizvodnjo... v obliki hitrejšega povečanja strojnih naprav.

Razumljivo je, da se to dogaja podzavestno. Za živi element dela pomeni to neprizanesljivo izkoriščanje, tratenje in uničevanje delovne sile, ki ne pozna mere; to pomeni postopno pa tudi brutalno uničevanje mno-

gih milijonov delavcev obeh spolov in vseh dob ter starosti. Za mrtvo prvino dela - strojne naprave - pomeni to skrajno varčnost, skrbno nego, racionalno gospodarjenje v tovarnah in nepretrgani razvoj. Ta enostranost v razvoju delovnih prvin pa je pot k njeni vsestranosti; samo na višji družbeni osnovi njihovega medsebojnega združevanja, tako da združeni delavci upravljajo svoje delo in njegov izdelek in da podredi svojemu razvoju in potrebam razvoj svojih materialnih in proizvodnih. To pa predpostavlja odpravo kapitala, njegove lastnine in oblasti nad delavcem.

Kaker smo že povedali, je to tudi nužno na določeni stopnji razvoja velike industrije, to je kapitalizma.

Oglejmo si nekatere osnovne pozitivne strani kapitalistične velike industrije.

leta	1900	1870	1925/30
število statev			
ki jih je povprečno nadzoroval 1 delavec	1	2 - 4	12 do 16

Pred kratkim pa so v Avstriji izročili v obrat tkalnico, v kateri samo 4 delavci nadzorujejo 120 avtomatičnih statev.

Industrija železa in jekla prav tako zaznamuje velik na-

leta	1860	1913	1936	1872/73
Količina surovega železa v tonah	25,3	100	400	546

V Angliji pa je bil učinek na posameznega delavca l. 1936 440 ton, v Ameriki (ZDA) - 1620 ton.

Nadaljnji presenetljivi uspehi so bili doseženi v ZDA med drugo svetovno vojno. Zaradi izredno velikih vojnih potreb so se zelo trudili, da bi še bolj izpopolnili in avtomatizirali številne proizvodne procese. Iznašli so hči začeli uporabljati nove stroje za natovarjanje premoga. Za njihovo izdelavo so porabili 13.000 delovnih ur; njihova uporaba pa je v 5 letih pripomogla, da so prihranili 135.000 do 130.000 delovnih ur. V ladjedelnicah so množično začeli uporabljati aparate za avtomatično zavarjevanje, močne žerjave, od katerih so nekateri dvigali tudi 350 ton težke kose, kakor tudi druge stroje. To je skrajšalo dobo izdelave ladij in sploh potrošnjo dela. Velike vojne ladje so izdelali s potrošnjo 14 milijonov delovnih ur; pred tem je bila ta potrošnja za tretjino večja, znašala je 21 milijonov delovnih ur. Uporaba kombiniranih strojev za obdelavo najvažnejših delov letalskih motorjev je omogočila, da se je štiridesetkratno zmanjšal potrošek delovne sile. Pri tem so bili novi kombinirani stroji za tretjino cenejši od starih, katere so zamenjali.

Tako se je stroj izkazal kot najsilnejše sredstvo za dvig delovne produktivnosti. To je popolnoma razumljivo. Z njego-

vo strojne naprave povzročajo. S porastom vsakovrstnih strojnih naprav in velike industrije pa... na področju vse gospodarske družbene organizacije. Lastnost strojnih naprav je, da nepretrgoma silijo k nadaljnjemu izpopolnjevanju, ko jih začnemo uporabljati. Nepretrgoma nas silijo na lastno izboljšanje, na izpopolnjevanje delovnih metod in proizvodne organizacije. Pod kapitalizmom zaradi profita in ker sili k temu konkurenca. V bistvu pa zato, ker je sam značaj dela postal znanstvena uporaba naravnih sil. Konca tega pa ni.

Naj navedemo še nekaj dosežkov. V ZDA so izdelali nov kmetijski stroj »Bonso-ers«. Ta stroj opravlja hkrati vrsto operacij. Orje in meša zemljo do globine 25 cm; ob tem enakomerno razdeljuje umetno snovilo in druga kemična sredstva, polaga seme in zravnava tla. Stroj upravlja en delavec. V enem dnevu je mogoče z njegovo pomočjo obdelati, to se pravi posejati 30 ha zemlje.

Čas, ki je potreben za izdelavo moške srajce, je leta 1951 znašal v ZDA 22 do 33 minut.

Razen v gospodarstvu je stroj našel vsestransko uporabo tudi v raznih drugih dejavnostih. Presenetljivi rezultati so bili doseženi pri raznih strojih »knjigovodnih«, pri elektronskih računskih strojih, strojih za usluge v gospodinjstvu itd. Elektronski števec že nadomešča v velikih blagovnih hišah in bankah na tisoče uslužben-

cev.

Industrijska revolucija prinaša težnje človekovega dela na stroj, to je na uporabljanje naravne sile; njegovo organizacijo na... znanost. Je močan vzvod delovne produktivnosti.

Porast znanstvene delovne organizacije v kapitalistični tovarni pa prihaja čedalje bolj v navzkrižje z eno izmed osnov kapitalizma: z anarhijo njegovega skupnega gospodarjenja, z neracionalnostjo, ki obkrožuje vso kapitalistično gospodarstvo in z velikimi izgubami družbenega bogastva ki iz tega izhajajo. (Nadaljevanje)

Stoli - Niko Kralj (Glej članek o razstavi uporabne umetnosti na strani 7)